

Budapesti Corvinus Egyetem
Corvinus University of Budapest

Gazdálkodástani Doktori Iskola

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Jámbor Zsófia

**A mezoszintű versenyképesség elmélete és alkalmazása
a magyar tejipar példáján keresztül**

című PhD értekezéséhez

Témavezetők:

Dr. Gelei Andrea, PhD
egyetemi tanár

Dr. Dobos Imre, DSc
egyetemi tanár

Budapest, 2020

**Vállalatgazdaságtan Intézet
Logisztika és Ellátási Lánc Menedzsment Tanszék**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Jámbor Zsófia

**A mezoszintű versenyképesség elmélete és alkalmazása
a magyar tejipar példáján keresztül**

című PhD értekezéséhez

Témavezetők:

Dr. Gelei Andrea, PhD
egyetemi tanár

Dr. Dobos Imre, DSc
egyetemi tanár

©Jámbor Zsófia

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	3
I. Kutatási előzmények és a téma indoklása.....	5
II. Elméleti áttekintés	8
III. Kutatási módszer	12
IV. Az értekezés eredményei	16
V. Főbb hivatkozások.....	22
VI. A témakörrel kapcsolatos saját és társszerzős publikációk jegyzéke	25

I. Kutatási előzmények és a téma indoklása

Kutatásom fókuszában a versenyképesség vizsgálata áll. Ezen tág és gazdag szakirodalommal ellátott területen belül pedig a mezoszintű versenyképesség szakirodalmi rendszerezését tűzöm ki célul, valamint alkalmazását egy választott iparágon belül, a tejiparra vonatkozóan.

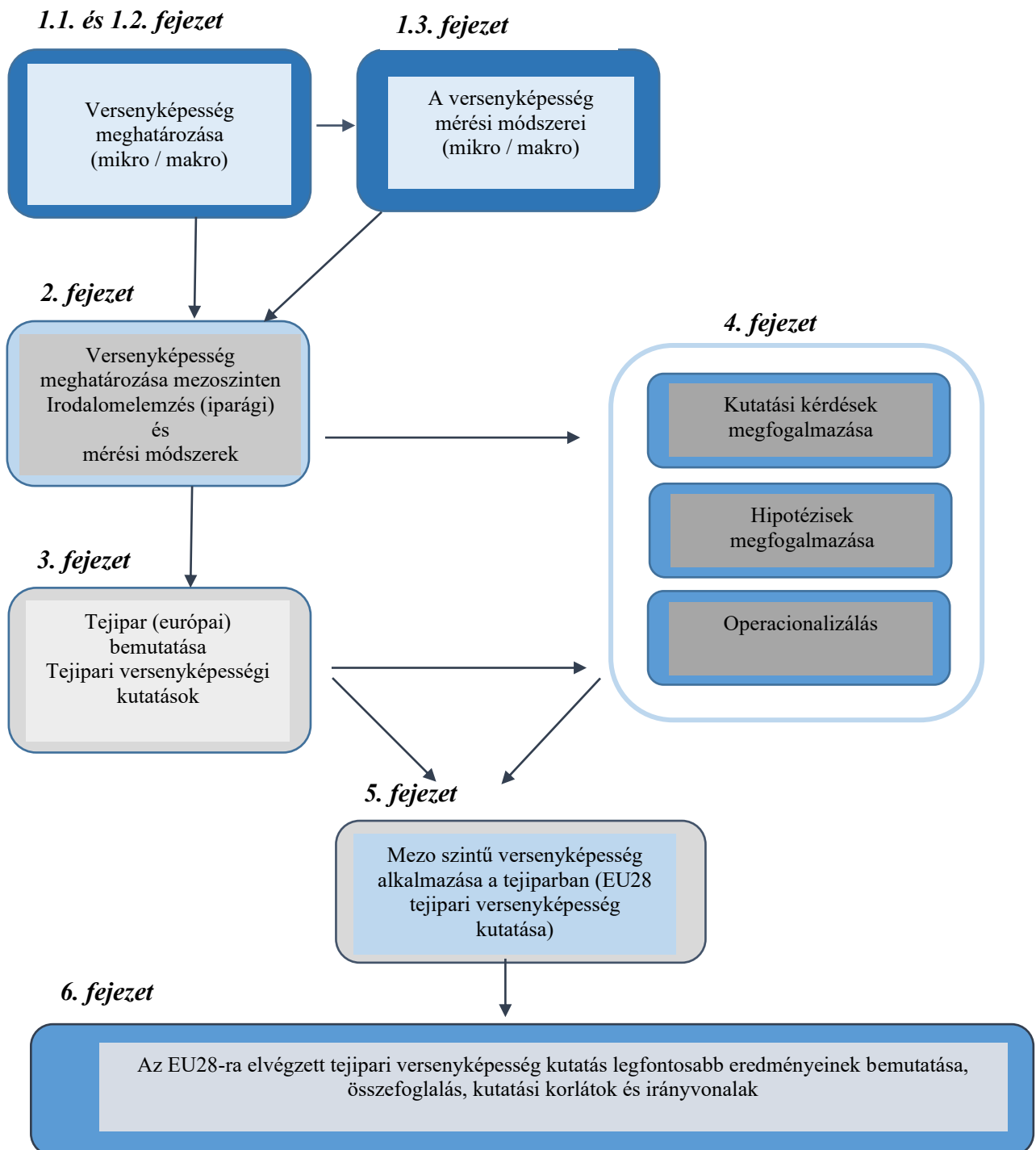
Milyen szinteken lehet a versenyképességet értelmezni? Hogyan lehet a versenyképességet mérni? Mitől lesz valaki vagy valami sikeres, vagy éppen miért bukik el? Hogyan lehet a versenyképességet növelni egy adott szinten? Az elmúlt évtizedekben a kormányok, nemzeti és nemzetközi szervezetek, kutatók sora igyekezett megválaszolni fenti kérdéseket, tudományos értekezések, viták sora kereshető és olvasható vissza, így a rendelkezésre álló szakirodalom igen gazdag, rengeteg definíció, megközelítés és értelmezés létezik. A bőségesen rendelkezésre álló tudományos munkák miatt, több kutató is nevezi a versenyképesség szakirodalmát „fuzzy”-nak, azaz elmosódottnak, homályosnak (Markusen, 1999; Lall, 2001; Hall, 2007; Buzzigoli és Viviani, 2009), mely a jelenség komplexitásából ered.

Dolgozatomban ennek a sokoldalú fogalomnak egy részére fókuszálva, az iparági versenyképesség meghatározására, mérési lehetőségeire, azok empirikus alkalmazására és vizsgálatára vállalkozom. Iparági versenyképesség empirikus vizsgálatához választott iparágként a tejipar versenyképességének definiálását és vizsgálatát helyezem a középpontba, a következő kérdésekre keresem a választ. Hogyan alakul a tejipar versenyképessége az Európai Unió tagállamaiban? Milyen tényezők befolyásolják a tejipar versenyképességét az Európai Unió tagállamaiban?

A versenyképesség komplex jelensége miatt fontosnak tartom a tágabb szakirodalom vizsgálatából kezdeni a gondolkodást, amely a két szélső szint, a mikro és a makroszintű versenyképesség irodalmának elemzésével kezdődik. A két szintű versenyképesség került a közgazdaságtudomány és a gazdálkodástudomány érdeklődési körébe legkorábban, ezek jelentik az alapot, így ezek vizsgálatát elengedhetetlennek tartom. Ebbe a tágabb fogalmi rendszerbe tudom elhelyezni a mezoszintű versenyképesség elméletét és a feldolgozott szakirodalom alapján definiálni a dolgozat által értelmezett mezoszintű versenyképességet.

A disszertáció logikai felépítését mutatja az alábbi ábra (1. ábra).

1. ábra – A doktori értekezés logikai felépítése

Forrás: saját szerkesztés, 2020

A dolgozat első részében a versenyképesség elméleti háttérének, közgazdaságtudományi és gazdálkodástudományi megközelítése kerül tárgyalásra. Ezt követően, bemutatom a versenyképesség különböző két alapvető vizsgálati szintjeinek (a mikro és a makro szintek) meghatározását, fejlődési útját és a lehetséges mérési módszereket. Részletesen foglalkozom a

dolgozatom fókuszát adó mezoszintű versenyképesség elméletével. Egy általánosabb szakirodalmi elemzést követően (amely a mezoszin ten belüli értelmezésekre is kitér) az iparági versenyképesség szisztematikus irodalomelemzése következik PRISMA módszertant követve. Ez a szakirodalmi elemzés mind a hazai, mind a nemzetközi szakirodalomban fellelhető cikkek, tanulmányok alapján történik, felhasználva a Web of Science és a Matarka adatbázisaiban fellelhető tanulmányok alapján, majd megfogalmazom a dolgozatban használt mezoszintű versenyképesség definíciót. Ezt követően térek rá az alkalmazásra, amelyhez egy választott iparágat, a tejipart mutatom be. Itt kitérek a fogyasztói szokásokra és a szabályozó környezetre, valamint a tejiparban fellelhető korábbi versenyképesség kutatásokra. A tejiparban való elmélyülést követően, felhasználva a megalkotott iparági versenyképesség definíciót, megfogalmaztam a dolgozat konkrét kutatási kérdéseit, valamint ezek alapján hipotéziseit, al-hipotéziseit, továbbá az alkalmazott módszertant és a kutatási korlátokat. Ezt követi az empirikus kutatás eredményeinek bemutatása a korábban felvázolt kutatási terv alapján, majd összefoglalom a dolgozat legfontosabb eredményeit és felvázolom a lehetséges kutatási irányvonalakat a jövőre vonatkozóan.

II. Elméleti áttekintés

Kutatásom fókuszában lévő mezoszintű versenyképesség meghatározása előtt számos feladatot kellett teljesítenem az elméleti keret megalkotásához. Kiindulásként a mikro- és makroökonómiai meghatározásokból indultam ki közgazdaságtani és gazdálkodástudományi megközelítésből, majd szisztematikus irodalomelemzéssel a mezoszintű, iparági versenyképességet tekintettem át. Összegyűjtöttem a mérési módszereket is, így mikroszinten: pénzügyi és számviteli mutatók, piacelemzési mutatók, vállalati versenyképességi indexek, csoportjait; makroszinten: kereskedelmi ráták, nemzetközi kereskedelmi indexek, komplex versenyképességi indexek csoportjait. Jelen fejezet ennek egy rövid összefoglalóját tekinti, de a mérési módszerekre terjedelmi okok miatt részletesebben nem térek ki.

Mikroszinten a versenyképesség és a termékek vagy szolgáltatások versenyképessége szorosan összefügg, illetve minden meghatározásban megjelenik a verseny, a versenyben való helytállás képessége és a versenytársakhoz viszonyított eredmények alapján történő pozíciók megszerzése. A dolgozatban bemutatott mikroszintű versenyképesség meghatározások mindegyike képességet jelöl meg, mégpedig a versenytársakénál vonzóbb termékek, szolgáltatások előállításának képességét vállalati szinten, amely a sikert jelenti.

A bemutatott meghatározások alapján a dolgozatom szempontjából releváns megfogalmazásként az alábbi meghatározást használom: *„a piaci versenyben való pozíciószerezés, illetve helytállás képességét jelenti az egyes vállalatok, egymás versenytársai között”* (Török, 1999: 74.o.).

Makroszintű versenyképesség értelmezéskor egy nemzetgazdaság képességét definiáljuk, amely esetében a nemzetgazdaság teljesítőképessége, nemzetközi versenyben való megmérettetés sikere (vagy épp ellenkezője) jelenik meg, és amely az állampolgárainak fenntartható módon történő jóléti növekedését, az erőforrások minél hatékonyabb felhasználását teszi lehetővé. Ezek alapján a dolgozatom szempontjából a következőkben használt meghatározás a makroszintű, azaz nemzetgazdasági versenyképesség értelmezéseként Chikán és Czakó (2005: 15.o.) definícióját használom. Eszerint *„a nemzetgazdaságnak az a képessége, hogy egy nemzetgazdaság úgy tud létrehozni, felhasználni, illetve a globális verseny keretei között értékesíteni termékeket és*

szolgáltatásokat, hogy közben saját termelési tényezőinek hozadéka, s ezzel párhuzamosan állampolgárainak jóléte fenntartható módon növekszik. Ezen versenyképesség feltétele az erőforrások termelékenység-növekedésének elősegítése a vállalatok és más intézmények hatékonyságának növekedését biztosító feltételek folyamatos fenntartása útján”. A hangsúly a meghatározásban az előállított termékek, szolgáltatások nemzetközi téren való érvényesülése mellett az állampolgárok jólétének biztosítása, a hatékony erőforrás felhasználáson van.

A mezoszintű versenyképesség fogalmi rendszere hasonlóan a nemzeti szintű versenyképességhez a szakirodalomban vitatott fogalom, határai elmosódnak, sokszor nehezen értelmezhető. Attól függően, hogy vállalati szintről vagy nemzeti szintről közelítjük meg, változhat az értelmezése. Két nagy irányvonal, az egyik az iparági szinten való meghatározása, a másik pedig a regionális szinten való értelmezése. Ezek nem egymást kizáró, inkább egymás mellett, akár egymást kiegészítő jegyekkel bírhatnak. A következő táblázat a mezoszintű versenyképésben belül a regionális és az iparági versenyképesség meghatározásokat veszi sorra (1. táblázat).

1. táblázat - Regionális és iparági versenyképesség meghatározások

Szerző(k)	Megjelenés éve	Versenyképesség irányultsága	Legfontosabb mondanivaló
Huovari et a.	2002	Regionális	<ul style="list-style-type: none"> • ösztönözni, támogatni és odavonzani a különböző gazdasági tevékenységeket • polgárok relatív jólétet elérni
Lengyel, I.	2003	Regionális	<ul style="list-style-type: none"> • relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint elérése
Meyer-Stamer	2008	Regionális	<ul style="list-style-type: none"> • egy helység vagy régió azon képessége • magas és növekvő jövedelmet elérése • és a régióban élők megélhetésének javítása
Dijkstra et al.	2011	Regionális	<ul style="list-style-type: none"> • vonzó és fenntartható környezet biztosítása a vállalkozások számára • vonzó és fenntartható környezet biztosítása a régióban élőknek
Czakó, E.	2005	Iparági	<ul style="list-style-type: none"> • külföldi iparágakhoz viszonyítva kell értelmezni • a hazai iparág legfontosabb értékesítési piacainak iparágait, és a világkereskedelemben élenjáró, meghatározó országok iparágakkal
Bhawsar és Chattopadhyay	2015	Iparági	<ul style="list-style-type: none"> • régiók közötti vagy nemzetközileg versenyképes vállalatok összessége, amelyben a vállalatok jövedelmező megtérülést hoznak a beruházásból
Czarny és Zmuda	2018	Iparági	<ul style="list-style-type: none"> • a vállalatok összesített sikere versenyképes iparágak, ágazatok kialakulását jelenti

Forrás: saját szerkesztés, 2019

Fentiekben bemutatott és elemzett hazai és nemzetközi szakirodalom alapján a dolgozatom fókuszában lévő mezoszintű versenyképességet az alábbiak szerint definiálom:

Mezoszintű versenyképességnek nevezzük egy adott iparágban (szektorban, ágazatban) tevékenykedő hazai vállalatok sikereinek összességét, amelynek mértékét meghatározni az adott iparág (szektor, ágazat) nemzetközi összehasonlításában, tehát a hazai iparág (szektor, ágazat) külföldi iparággal (szektorral, ágazattal) történő összevetésében tudjuk megállapítani.

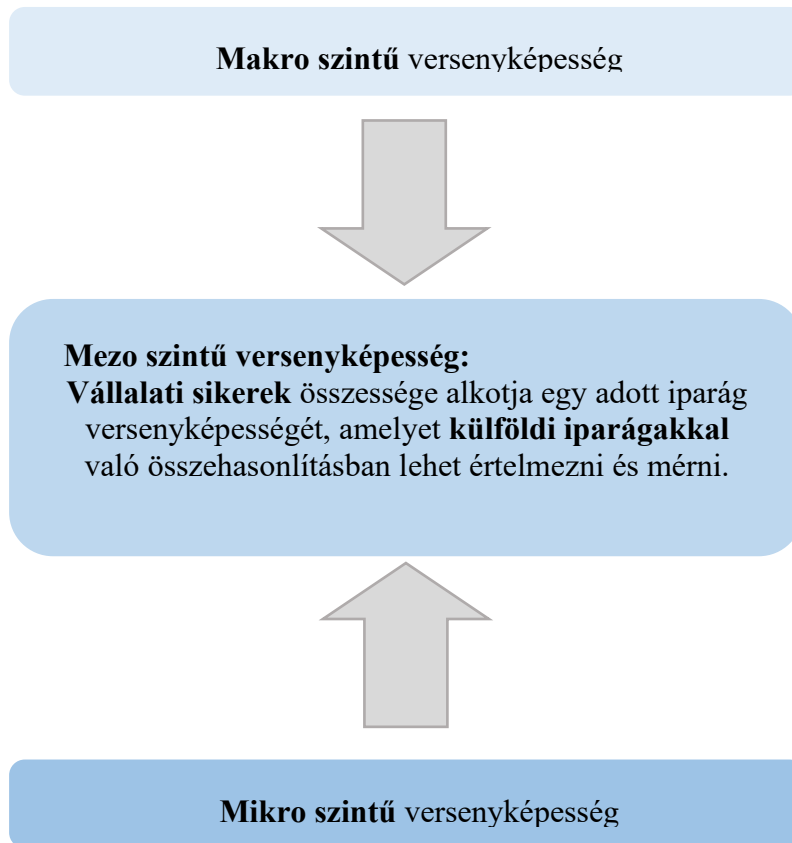
Ennek a definíciónak a magyarázatához Nelson (1992) és Capello (2005) munkáira utalok vissza, azaz a mezoszintű versenyképesség alatt az iparági (szektorális, ágazati) versenyképességet értem és vizsgálom. A mezoszinten való értelmezéshez elengedhetetlennek tartom a mikro és a makro szintről való elmozdulás irányát hangsúlyozni. A meghatározás első felében megadott az adott iparágban tevékenykedő vállalatok sikereinek összességéként értelmezett versenyképesség esetében Czarny és Zmuda (2018) megfogalmazása alapján a mikro szintről való felfelé történő elmozdulást értem. Eszerint a mikroszintű versenyképesség kizárólag vállalati szinten értelmezhető, abban az esetben, ha összegezzük a tapasztalatokat, eredményeket, sikereket és kudarccokat, már iparági szintről beszélünk. A mikroszintű versenyképesség értelmezés esetén termékszintű versenyképesség kerül fókuszba a versenytársak által előállított termékével (szolgáltatásával) való összevetés alapján.

Czakó (2005) iparági versenyképesség megfogalmazását felhasználva pedig a makro szintből történő lebontását értelmezem a mezoszintű versenyképességként, hiszen az összehasonlítás alapja hazai és külföldi iparágak összevetése, értelmezése. Így, habár az összehasonlítás alapja akár egy-egy ország összevetése, amely makro szintre utalna, mégsem jelenti a makro szintet értelmezésem szerint. Ez kizárólag egy adott iparág szempontjából történő összehasonlítást jelent, amely nem az adott ország egészének versenyképességét méri és értelmezi. Értelmezésem szerint a makro szinthez az olyan országszintű versenyképesség értelmezés és mérés tartozik, amely nem kizárólag egy-egy iparágra (szektorra, ágazatra) szorítkozik, hanem az ország egészét, a nemzetet vizsgálja és a nemzetgazdasági teljesítmény (pl. GDP, foglalkoztatottság, munkatermelékenység) elérésén túl az adott ország polgárai számára is kínál növekedési lehetőségeket (Aiginger et al., 2013).

Ha pedig a meghatározás iparági, ágazati, szektorális megfogalmazását nézzük, mezoszinten a hazai előállítású termékcsoporthoz összevetése lehetséges külföldi termékcsoporthoz, amely

termékcsoportok egy-egy ágazat, al-ágazat, szakágazat versenyképességét is jelentik. A fenti gondolatmenetet és a mezoszintű versenyképesség meghatározás származtatását hivatott ábrázolni a következő ábra, 2. ábra.

2. ábra - Mezoszintű versenyképesség meghatározás származtatása

Forrás: saját szerkesztés, 2019

III. Kutatási módszer

A szakirodalmi elemzésből az alábbi megállapításokat gyűjtöttem össze, melyekből kutatási kérdéseim következnek, valamint ezek megválaszolására kerülnek a felállított hipotézisek által:

- az iparági versenyképesség szakirodalmában korlátozott az agrárgazdasági területen (pl.: Albaladejo, 2010; Beno, 2017; Cimpoies, 2013; Ignjatijevic et al., 2013; Savic et al., 2012) és ezen belül a tejiparra (pl.: Bojnec és Fertő, 2008a, 2014; Drescher és Maurer, 1999; Dillon et al., 2008; Tacken et al., 2009; Jansik et al., 2014) végzett iparági versenyképesség kutatások száma, ezen kérdéskör esetén jellemzőbb az ipari termelés más iparágainak, ágazatainak vagy szolgáltatási szektor versenyképesség (pl.: bányaiipar Lyshenko et al., 2018; fafeldolgozás Sujová et al., 2015; feldolgozóipar Olczyk és Kordalska, 2018; gyógyszeripar Cai et al., 2018; textilipar Bilalis et al., 2006 munkáiban).
- ritka a jelenleg friss (azaz utóbbi néhány év is az elemzés alá került időszakhoz tartozik) és hosszú időtávú (15-20 évre) iparági versenyképesség elemzések száma (pl.: Balogh, J. M. 2016, Jámbor et al., 2018), jellemző a néhány év (3-10 éves időszakra) vonatkozó elemzések (pl.: Lyashenko et al., 2018; Beno 2017) elvégzése. Tejipari versenyképességre vonatkoztatva az elmúlt 5 év időszakát is figyelembe vevő, az EU keretei között vizsgált tejipari versenyképesség elemzést nem találtam, a legfrissebb adatok 2011-ig bezárólag vizsgálják (Bojnec és Fertő, 2014) az európai tejipar versenyképességét.
- ritka az egy nagyobb, gazdasági, társadalmi szempontból szoros kapcsolatban álló területre (pl. ASEAN tagállamok, Loo, 2018; az Európai Unióra Bojnec és Fertő, 2014) történő vizsgálatok száma. Gyakoribb az egy-egy ország adott iparágára, egy-egy kisebb régió (pl. visegrádi országok, Beno, 2017) iparágára koncentrált elemzések elvégzése.
- a tejiparra vonatkozó tényezőellátottság mértékének és a versenyképesség kapcsolatának vizsgálatára vonatkozó elemzések száma csekély (Dillon et al., 2008).

Fentiek alapján, összhangban a szakirodalommal 2 kutatási kérdést meg az alábbiak szerint:

K1: Hogyan alakul a tejipar versenyképessége az Európai Unió tagállamaiban?

Az előzőekben megadott definíció alapján a hipotézis és két al-hipotézise arra a kérdésre keresi a választ, hogy egy hazai tejipar versenyképessége nemzetközi összehasonlításban elmarad-e a külföldi tejiparhoz képest. A definíció alapján a hipotézis és két al-hipotézise arra a kérdésre keresi a választ, hogy egy hazai tejipar versenyképessége nemzetközi összehasonlításban elmarad-e a külföldi tejiparhoz képest. Ehhez (rögzítve, illetve leszűkítve a vizsgálandó külföldi tejipar körét) az Európai Unió tagállamainak tejpári versenyképességét vetem össze a hazai tejpári versenyképességgel.

H1: A hazai tejipar versenyképessége elmarad az EU tagállamainak tejpári versenyképességtől.

- *H1a: A hazai tejpári versenyképesség elmarad az EU15 tagállamainak tejpári versenyképességétől.*
- *H1b: A hazai tejpári versenyképesség elmarad a kelet-közép-európai tagállamok tejpári versenyképességétől.*

Elfogadva a szakirodalomban megjelenő módszert, az elemzést a *megnyilvánuló komparatív előnyök index (Revealed Comparative Advantages, RCA index, Balassa, 1965)* és a dolgozat 1.3.2 és 4.2 alfejezeteiben bemutatott indexek iparágra, ezen belül is tejiparra vonatkoztatott indexek kalkulálásával végzem el.

További fontos kérdés, hogy egy adott megszerzett versenypozíció, milyen mértékben, hogyan változik a vizsgált időszak alatt, azaz a stabilitás kérdésköre kerül vizsgálat alá (Hinloopen és van Marrewijk, 2001; Fertő, 2003; Utkulu és Seymen, 2004; Seyoum, 2007). A H2 hipotézis, valamint a hozzá kapcsolódó 2 al-hipotézis azt vizsgálja, hogy vajon a hazai tejipar által megszerzett versenypozíciói összehasonlítva a külföldi tejipar által megszerzett versenypozíciókhoz képest, tartósak, állandóak voltak-e a vizsgált időszakban. A megszerzett versenypozíciókat itt alapvetően termékcsoportokra érdemes vizsgálni egy adott időszak alatt, hogy egy-egy ágazatban kialakult versenypozíciók változását, vagy éppen állandóságát lehessen nyomon követni a vizsgált időszakban.

H2: Az EU tejiparában a tagállamok megszerzett versenypozíciói stabilak voltak a vizsgált időszakban, azaz 1999 és 2018 között.

- *H2a: A hazai tejipar megszerzett versenypozíciói stabilabbak voltak az EU15 tagállamok megszerzett tejpári versenypozícióihoz képest 1999 és 2018 között.*
- *H2b: A hazai tejipar megszerzett versenypozíciói stabilabbak voltak a kelet-közép-európai tagállamok megszerzett tejpári versenypozícióihoz képest 1999 és 2018 között.*

A hipotézis tesztelését kétféle stabilitás vizsgálat (bázis évhez viszonyított és étmenet valószínűségi mátrixok módszereivel) alapján végzem el Hoekman és Djankov (1997), Hinloopen és van Marrewijk, (2001), Fertő (2003) munkái alapján.

K2: Milyen tényezők befolyásolják a tejipar versenyképességét az Európai Unió tagállamaiban?

A második kutatási kérdéshez kapcsolódóan a H3 hipotézissel azt feltételezem, hogy a magasabb tejhozamot elérő tejtermelés egyben versenyképesebb tejtermékekkel rendelkező tejipart is eredményez. A hipotézis tesztelése választ adhat arra a kérdésre, hogy vajon a magas tejhozammal rendelkező tejipar valóban magasabb versenyképességgel rendelkező tejiparral is rendelkezik-e az Európai Unióban.

H3: A magasabb tejhozamú tejtermelés magasabb tejpári versenyképességet eredményez az EU tagállamaiban.

A hipotézis teszteléséhez az Eurostat adatbázisának az EU tagállamokra vonatkozó tejhozam adatait vetem össze az egyes tejtermékcsoportok megnyilvánuló komparatív előny indexeivel.

Negyedik hipotézisem és kapcsolódó al-hipotézisei azt vizsgálják, vajon a klasszikus termelési tényezők (föld, munka, tőke) ellátottsága mennyiben befolyásolja a versenyképesség alakulását az Európai Unió tejiparában. A hipotézis azon a feltételezésen alapul, hogy a termelési tényezőkkel jobban ellátott országok iparágának versenyképessége a tejtermelésben és a különböző tejtermék csoportok esetében is magasabb. Ahogy Couillard és Turkina (2015) kutatásuk során megállapította, a mezőgazdaság általában véve erősen függ a tényezőellátottságtól, így következtethető, hogy a magasabb tényezőellátottság növeli a mezőgazdaság versenyképességét.

H4: A magasabb tényezőellátottsággal rendelkező EU tagállamok magasabb tejpári versenyképességgel rendelkeznek.

- *H4a: A magasabb föld-, munka- és tőkeellátottság mindegyike magasabb tejpári versenyképességet eredményez.*

- *H4b: Az agrártámogatás mértéke növeli a tejpári versenyképességet.*

A negyedik hipotézis teszteléséhez az Európai Unió tejpárának komparatív előnyeit meghatározó tényezőket azonosítom az alábbi regressziós modell becslésével (az egyes változók részletesebb tartalma a 2. táblázatban olvasható):

$$\ln RCA_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln TEJHOZ_{it} + \alpha_2 \ln FOLD_{it} + \alpha_3 \ln TEHLET_{it} + \alpha_4 \ln MUNKA_{it} + \alpha_5 \ln MGRESZ_{it} + \alpha_6 \ln TOKE_{it} + \alpha_7 \ln TEJTAM_{it} + \alpha_8 \ln REGIO_{it} + v_i + \varepsilon_{it}$$

ahol

i a megfigyelés egysége (ország),

t a megfigyelt időintervallum (év),

V_i egy olyan hibtag, amely az időben állandó ország-hatást mutatja,

ε_{it} pedig egy olyan hibtag, amely országok szerint és időben is változik.

2. táblázat - A hipotézisek tesztelésébe bevont változók főbb jellemzői

Változó	Változó leírása	Adatok forrása
RCA	Megnyilvánuló komparatív előnyök indexei (RCA, RMA, RTA, RC, RSCA)	Világbank WITS
TEJHOZ	Tejhozam: egy tehén által adott tej mennyisége évente (tonna/tehén)	FAO
FOLD	Föld ellátottság: hasznosított mezőgazdasági földterület /teljes népesség (1000 ha/fő)	Világbank, FAO
TEHLET	Tejelő szarvasmarha ellátottság: összes tejelő szarvasmarha / teljes népesség (db tehén/fő)	FAO
MUNKA	Munkaerő ellátottság: mezőgazdasági munkaerő/összes aktív dolgozó (arányszám)	Világbank, FAO
MGRESZ	Mezőgazdaság részesedése a GDP-ben (%)	FAO
TOKE	A mezőgazdaság hozzájárulása a GDP-hez *GDP/fő (ezer USD/fő)	Világbank, FAO
TEJTAM	Tejhez kötött termelési támogatás (ezer euró)	Európai Bizottság
REGIO	Bináris változó az EU28 tagállamokra: az EU15 tagállamok esetén értéke 1, egyébként 0	saját csoportosítás

Forrás: saját szerkesztés, 2019

IV. Az értekezés eredményei

A doktori értekezésem fókuszában a mezoszintű versenyképesség elmélete és annak alkalmazása állt. A disszertáció elméleti egységében részletesen körbejártam a mezoszintű versenyképesség rendelkezésre álló szakirodalmát. Kiindulási alapot a mikro és a makroszintű versenyképesség koncepciói jelentették. Az elméleti keretek mellett összegyűjtöttem a mérési módszerek lehetőségeit. A dolgozat elméleti részének jelentős részét szisztematikus irodalomelemzés tette ki, amely a mezoszintű versenyképesség rendelkezésre álló irodalmát kívánta vizsgálat alá helyezni. A dolgozatban ezt követően alkalmaztam a mezoszintű versenyképesség meghatározásához a szakirodalomban is elfogadott mérési módszert, a megnyilvánuló komparatív előny index és változatainak felhasználásával. Ehhez egy választott iparág, a tejipar példáját vettem.

A dolgozat ezen logikáját követve összegyűjtöttem az alábbi új és újszerű eredményeket, melyeket között mind elméleti, mind empirikus eredmények is találhatók:

- A mezoszintű versenyképesség szisztematikus szakirodalmi elemzése.
- A mezoszintű versenyképesség elméletének tejipari alkalmazása.
- Az EU egyes tagállamainak kereskedelem alapú versenyképességi vizsgálata a tejiparban hosszú távon.
- Az iparági versenyképesség kiemelt vizsgálata Magyarországra vonatkozóan.
- Az EU tagállamok tejipari versenyképességének stabilitás vizsgálata.
- A tejipar különböző teljesítményei mögött meghúzódó tényezők azonosítása.

Ami a szakirodalom elemzésre vonatkozó eredményeket illeti, megállapítottam, hogy habár a versenyképesség kutatások szakirodalma igen gazdag, ez alapvetően két nagy szintre, a mikroszintű (azaz vállalati), valamint a makroszintű (azaz ország) versenyképesség kutatásokra koncentrálódott. A mezoszintű versenyképesség fogalmi meghatározása is nehézségekbe ütközött, nehéz meghúzni a határokat a vizsgálati körnél. Mégis, a rendelkezésre álló szakirodalom alapján két nagy irány látszódott kirajzolódni, a regionális és az iparági versenyképesség, mint mezoszintű versenyképességi irány. Fontos azonban megjegyezni, hogy bár létező két irányról, értelmezésről van szó, mégis az iparági, ágazati, valamint a regionális versenyképesség jelensége számos esetben szét nem választható.

A mezoszintű szakirodalmi elemzésemhez szisztematikus elemzést végeztem PRISMA protokoll szerint. Ennek eredményeként azonosítottam a mezoszintű versenyképesség fő irányait, a legfőbb kutatási területeket, ágazatokat és alkalmazott módszereket. A szakirodalmi elemzés eredményeként (melynek része volt a nemzetközi és a hazai szakirodalom elemzése is) választottam az empirikus kutatáshoz használt módszert, a megnyilvánuló komparatív előnyök módszerét. A dolgozatban felhasznált PRISMA protokoll szerinti szisztematikus irodalomelemzési módszerrel legjobb tudomásom szerint magyar nyelvű szakirodalom korábban nem foglalkozott. Ilyen típusú szisztematikus elemzést nem találtam sem a mezoszintű versenyképesség szakirodalmában, sem általában a hazai versenyképesség szakirodalmában.

A mezoszintű versenyképesség meghatározását követően, annak alkalmazására tettem kísérletet. Ehhez alkalmazási területként a tejipart választottam. A kutatás vizsgálati határáként időben egy hosszú, 20 évet felölelő, 1999 és 2018 közötti időszakot, földrajzi határáként pedig a 2018-ban még meglévő 28 EU-s tagállamot tekintettem. Az iparági versenyképesség vizsgálatánál kiemelten kezeltem a hazai tejipar helyzetét, így a hipotézisekben elkülönítve is vizsgáltam a korábban társult 15 tagállam, valamint a 2004 után társult további 13 tagállam versenyképességét. Ezekhez viszonyítottam hazánk tejjipari versenyképességének alakulását.

A hazai tejjipari versenyképességről összességében elmondható, hogy az ágazatot egészében nézve a vizsgált 20 év alatt mindvégig versenyhátránnyal kellett szembesülnie, a megnyilvánuló komparatív előny indexek és azok változatainak egyike sem érte el a versenyképesség alsó határát, így a teljes EU-t nézve a rangsor utolsó harmadában helyezkedik el a magyar tejipar. Fontosnak tartottam azonban, hogy termékcsoport szinten is vizsgáljam ezt az időszakot, hiszen termékcsoport szinten az eredmények alapján kicsit árnyaltabb képet kapunk. A tejtermékek körét lehatárolni meglehetősen nehéz, mégis egy logikus csoportosítást kínál a Világbank HS04-es 6-os bontású termékcsoport besorolása, amely alapján a különböző tejtermékeket 18 termékcsoportba lehet sorolni. Ezen termékcsoportok egy része alacsonyabb feldolgozottságot igényel (pl. tej különböző zsírtartalmú feldolgozásai), míg más termékcsoportok magasabb feldolgozottságot igénylő termékkört jelentenek (pl. sajtok, természetes tejalkotórészekből készült termékek).

Fentiek alapján (azaz tejtermékcsoport szinten vizsgálódva) a hazai tejiparról elmondható, hogy 3 olyan termékcsoportot sikerült azonosítani, amely versenyképesnek bizonyult a

vizsgált időszak alatt. Ezek közül kettő az alacsonyabb feldolgozást jelentő termékkört jelenti (a nyers tej különböző zsírtartalmú feldolgozást, azaz a 40110, 1%-ot nem meghaladó zsírtartalmú tej és tejszín, sűrítés nélkül, valamint a 40120, 1%-6% közti zsírtartalmú tej és tejszín, sűrítés nélkül). További egy termékcsoporthoz pedig egy magasabb feldolgozottsági szintű termékkört jelenti, a természetes tejalkotórészekből készült termékek (40490) körét (pl. tejfehérje koncentrátum) jelenti. Ez utóbbi termékkör széles felhasználási kört jelent a gyógyszeriparban, húsiparban kerül további feldolgozásra, komplex technológiát igénylő terméket jelent. Hazánk szempontjából cél és kitérési lehetőség, fejlődési út lehet a magasabb feldolgozottsági szintű termékkörre való specializáció.

Összevetve az EU15 és az újonnan csatlakozott 13 tagállam termékcsoporthoz átlagait és a tejtermékek feldolgozási igényét, megfigyelhető, hogy az EU15 megnyilvánuló komparatív előny index értékei (és az index további változatai is) szinte minden magasabb feldolgozottságú termékcsoporthoz esetében meghaladják az EU13 eredményeit. Másképpen fogalmazva, az újonnan csatlakozott tagállamok inkább hátrányban vannak az EU15-höz képest a bonyolultabb feldolgozási technológiát igénylő tejtermékek előállításában. Az EU13-ra és így természetesen Magyarországra vonatkozóan is ez a fajta kedvezőtlen termékszerkezet a teljes vizsgált időszak alatt kimutatható, amely komoly kihívást jelent az újonnan csatlakozott tagállamok többségének.

Ezek alapján mind a H1a és a H1b al-hipotéziseket, mind a H1 hipotézist is elfogadom, azaz a hazai tejipar versenyképessége elmarad az EU tagállamainak tejipari versenyképességétől.

A hazai, valamint az EU további tagállamira elvégzett versenyképességi vizsgálat mellett fontosnak tartottam a jelzett időszakokra a megszerzett versenypozíciók stabilitását is megvizsgálni. A kérdés az volt, hogy a megszerzett pozíciók (legyen az pozitív vagy negatív előjelű), vajon mennyire változtak az időszak alatt? Egy adott tagállam tejipara a megszerzett komparatív előnyét megtartva stabil pozícióval rendelkezett-e, vagy esetleg elvesztette ezt az előnyt az évek során? Esetleg a korábbi versenyhátrányát tartotta meg stabilan egy adott tagállam tejipara, azaz nem tudott kitörni 20 év alatt? Észrevehető-e bizonyos tagállamok esetében valamilyen irányú változás?

A vizsgálathoz alkalmazott két módszer a bázis periódusról egy másik periódusra való változás vizsgálata a megnyilvánuló komparatív előnyök korrelációs együtthatóinak segítségével, valamint átmenet-valószínűségi mátrixok alkalmazásával. A vizsgálatot ebben

az esetben is megbontottam a korábban csatlakozott 15 tagállamra és a további 13 tagállamra vonatkozóan, hogy jobban láthatóvá váljanak az esetleges eltérések. Az eredmények alapján elmondható, hogy a korábban megszerzett pozícióikat az EU15 tagállamok jobban megtartották a vizsgált időszak alatt. Hazánk tejiparának verseny-képességi pozíciója pedig a többi tagállamhoz képest alacsonyabb stabilitást eredményezett.

Fentiek alapján a H2a és H2b al-hipotéziseket elutasítom, azaz a hazai tejipar megszerzett versenypozíciói nem voltak stabilabbak sem az EU15-höz képest, sem a kelet-közép európai tagállamokhoz képest 1999 és 2018 között. Így magát a H2 hipotézist elutasítom, ugyanis csak részben igaz az állítás, hogy a tagállamok versenypozíciói stabilak voltak a vizsgált időszak alatt.

Második kutatási kérdésemhez kapcsolódóan a tejipari versenyképesség mögött meg-húzódnó legfontosabb magyarázó tényezők vizsgálatát végeztem el, ehhez a panelbecslés korrigált hibáinak módszere és dinamikus panel modelleket alkalmaztam. A regressziós modellek esetében is elvégeztem az EU15 és az újonnan csatlakozott tagállamok elkülönítését.

Az eredmények megerősítik, hogy a tejhozam és a versenyképesség kapcsolatára vonatkozóan az előzetes várakozásnak megfelelően a modell alapján a tejhozam és a tej-ipari versenyképesség között pozitív kapcsolat létezik. A tejtermelés során kitűzött cél a tejhozam növekedése. A tejtermelő gazdaságokban a tejhozam mértéke az állattartásban megjelenő modern technológiák alkalmazása, a takarmányozás (takarmány mi-nősége, annak összetétele), és a tudás eredményeképpen növekszik, ezzel növelve az ágazat versenyképességét.

A modell további eredménye alapján azokban a tagállamokban, ahol alacsonyabb a mezőgazdaság aránya, ott magasabb a tejipari versenyképességi eredmény. Ez összhangban van a nemzetközi tendenciákkal, hiszen a leginkább versenyképes gazdaságok világszerte alacsony mezőgazdasági részesedéssel/súllyal bírnak (lásd USA, Ausztrália stb.). Kelet-közép-európai sajátosságnak tekinthető a széttöredezett termelési struktúra, a kisgazdaságok nagy száma is, ami nem javítja a versenyképességet. Emellett viszont látható, hogy tőkeigényes ágazatról van szó. Az eredményekből egyértelműen látszik, hogy a modern tejiparhoz tőke és tudás szükséges, a modern technológiák alkalmazása elengedhetetlen.

A regressziós modellek talán legérdekesebb eredménye a tejtámogatások negatív hatása a versenyképességre. Levonható az a következtetés, hogy a támogatásokkal érdemes óvatosan bánni. A modell eredményei alapján elmondható, hogy tejipari versenyképességet a meglévő

tejhez köthető támogatásokkal nem lehet javítani, fejleszteni. Sokkal inkább fontos a tőkeerős ágazat kialakítása, amely lehetővé teszi a modern, Ipar 4.0-nak megfelelő technológiák alkalmazását, a modern szaktudással elért kiemelkedő eredményeket, a nagyüzemi gazdálkodás támogatását mind a tejtermelésben, mind a tejfeldolgozásban, a szakosodást magasabb feldolgozottságú tejtermékkörökre. Ezeknek a támogatásoknak a köre rövidtávon ugyan nyújt némi segítséget az ágazat szereplőinek, de erre alapozni egy ágazat versenyképességét a modell alapján nem lehet.

Fentiek alapján a H3 hipotézist, mely szerint a magasabb tejhozamú tejtermelés magasabb tejpári versenyképességet eredményez az EU tagállamaiban, elfogadom.

A H4a, azaz a magasabb föld-, munka- és tőkeellátottság mindegyike magasabb tejpári versenyképességet eredményez, al-hipotézisét részben elfogadom. A H4b, azaz, hogy az agrártámogatás mértéke növeli a tejpári versenyképességet al-hipotézisét elutasítom. Így összességében H4 hipotézist részben elfogadom.

Kutatásomnak számos korlátja létezik, ezek ismertetését és figyelembevételüket a dolgozatnak ezen részében elengedhetetlennek tartom. A kutatási korlátok egyrészt a kutatási módszertani csoportba tartoznak, másrészt a kutatási határok korlátaikhoz. A kutatás módszertani csoportjába tartozó korlátok alapvetően az alkalmazott megnyilvánuló komparatív előnyök index és változatainak, valamint a stabilitás vizsgálathoz kapcsolódnak, ide tartoznak továbbá az adatok forrása, az elérhető, vagy éppenséggel el nem érhető adatok okozta korlátok. Ezekről a módszertani korlátokról szoltam bővebben a dolgozat 4.3 alfejezetében. A dolgozatban meghatározott területi korlát időben 1999 és 2018 közötti időszakra vonatkozott, földrajzi határait tekintve pedig az Európai Unió tagállamaira. Célszerű volt ezt a földrajzi határt meghúzni, mégis számolni kell ezen kutatási korlát jelenlétével. A tejpári termékek kereskedelme ugyanis nem korlátozódik kizárólag az Európai Unió tagállamaira, jelentős tejtermelő és tej-feldolgozó államok sorakoztathatók fel a világon (USA, Új-Zéland, India) (FAO, 2020). További korlátot jelent az alkalmazott módszer önálló használata, szemben a komplex versenyképességet vizsgáló módszer alkalmazásával.

Kutatási eredményeim, valamint a kutatási korlátok figyelembevétele alapján a jövőbeli kutatási irányvonalak is felvázolhatóvá váltak. Egyrészt a mezoszintű versenyképesség kutatás kiegészítéseként fontosnak tartom a vállalati szintről való kutatással való kiegészítést. Megtalálva és bemutatva a hazai legjobb gyakorlatokat, segítséget nyújthatnak és példaként állíthatók az ágazat más szereplői elé. Így, visszatérve a dolgozatban megfogalmazott iparági

versenyképesség definícióhoz, a vállalati sikerek összessége emelné az iparági versenyképességet.

Másrészt visszautalva a dolgozat 4. fejezetében meghatározott módszertani kutatási korlátokra, érdemes lenne a dolgozatban bemutatott kutatást kibővíteni makrogazdasági mutatók beemelésével, így árnyalva a dolgozatban kapott eredményeket, azok általánosíthatóságát, tehát a regressziós modell továbbfejlesztésének lehetősége fennáll.

Harmadrészt érdekesnek tartanám a dolgozatban bemutatott kutatás megismétlését néhány év elteltével, kiegészítve a vizsgált időszakot a későbbi évekkel. Ennek oka, hogy Nagy-Britannia 2020. január 31-i kilépésével egy olyan tagállam lépett ki az Európai Unióból, mely több iparágban, így a tejiparban is jelentős szerepet töltött be mind import, mind export oldalon, egy nagy tejtermelő és tejfeldolgozó tagállamról van szó. Nagy-Britannia kilépésének hatásai azt gondolom, hogy láthatóvá válnának versenyképességi szempontból is. A vizsgálati időszak kiterjesztése melletti további érv, hogy sajnálatosan egy világjárvány időszakát éljük. A koronavírus hatása a tejipari versenyképességre érdekes eredményt hozhat, annak ellenére, hogy alapélelmiszerről van szó. Emellett meglepő eredményeket kaphatunk más élelmiszeripari ágazattal való összehasonlításból. Végül pedig további kutatási irányt jelent a vizsgált régió kiterjesztése más régiókra vagy akár az egész világra, és ezen kutatási eredmények összehasonlítása a dolgozatban kapott eredményekkel.

V. Főbb hivatkozások

Aiginger, K., Bärenthaler-Sieber, S., Vogel, J. (2013). Competitiveness under New Perspectives, WWW for Europe Working Paper, No. 44, October

Albaladejo, F.J.M. (2010). External competitiveness of Spanish canned fruit and vegetable businesses during the second half of the twentieth century. *Business History*, 52 (3), pp. 417–434.

Balassa, B. (1965). Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage. *The Manchester School*, 33, pp. 99-123.

Balogh, J.M. (2016). A versenyképesség meghatározó tényezői a borágazatban. *Statisztikai szemle*, 94 (3), pp. 279-299.

Beno, M. (2017). Empirical methods in international trade using for evaluation in livestock industry, case of specific chosen commodity. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 7 (2), pp. 265-270.

Bhawsar, P., Chattopadhyay, U. (2015). Competitiveness: Review, Reflections and Directions. *Global Business Review*, 16 (4), pp. 665–679.

Bilalis, N., Van Wassenhove, L.N., Maravelakis, E., Enders, A., Moustakis, V., Antoniadis, A. (2006). An analysis of European textile sector competitiveness. *Measuring Business Excellence*, 10 (1), pp. 27-35.

Bojnec, S. (2008). Restructuring and competitiveness of dairy production in Slovenia. *Acta oeconomica et informatica*, 2, pp. 40-45.

Bojnec, S., Fertő I. (2008a). European Enlargement and Agro-Food Trade. *Canadian Journal of Agricultural Economics*, 56 (4), pp. 563-579

Buzzigoli, L., Viviani, A. (2009). Firm and system competitiveness, problems of definition, measurement and analysis, pp. 11-38, in *Firms and system competitiveness in Italy*, Edited by Viviani, A., Firenze University Press, Firenze

Cai, J., Zhao, H., Coyte, P. C. (2018). The effect of intellectual property rights protection on the international competitiveness of the pharmaceutical manufacturing industry in China. *Engineering Economics*, 29 (1), pp. 62–71.

Capello, R. (1994). Towards New Industrial and Spatial Systems: The role of new technologies. *Papers in Regional Science*, 73 (2), pp. 189–208.

Cavallaro, E., Esposito, P., Matano, A., Mulino, M. (2013). Technological Catching Up, Quality of Exports, and Competitiveness: A Sectoral Perspective. *Emerging Markets Finance and Trade*, 49 (6), pp. 4-21.

Chikán, A., Czakó E. (2005). Kutatási tervtanulmány. Versenyben a világgal 2004-2006. Gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból. Kutatási tervtanulmány. Versenyképesség kutatások műhelytanulmány-sorozat, 1. kötet, BCE Versenyképesség Kutató Központ, Budapest

Cimpoies, L. (2013). Agri-food trade, a path to agricultural development of Moldova. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 13 (2), pp. 49-56.

Couillard, C., Turkina, E. (2014): Trade liberalisation: the effects of free trade agreements on the competitiveness of the dairy sector. *The World Economy*, 38, pp. 1015–1033.

Czakó, E. (2005). Versenyképességi programok néhány tanulsága a kormányzati szféra számára – az Ír Versenyképességi Tanács és a Lisszaboni Stratégia, Versenyképesség kutatások műhelytanulmány sorozat, 11. műhelytanulmány, Budapesti Corvinus Egyetem, Vállalatgazdaságtan Intézet, Versenyképesség Kutató Központ, Budapest, pp. 1-34.

Czarny, E., Zmuda, M. (2018). Competitiveness as the ability to adjust: the EU 10 export structures and its convergence to the German pattern, *Comparative Economic Research*, 21 (1), pp. 119-134.

Dijkstra, L., Annoni, P., Kozovska, K. (2011). A New Regional Competitiveness Index: Theory, Methods and Findings. Working paper, n. 02/2011, A series of short papers on regional research and indicators produced by the Directorate-General for Regional Policy, European Union Regional Policy, pp. 1-28.

Dillon, P., Hennessy, T., Shalloo, L., Thorne, F., Horan, B. (2008). Future outlook for the Irish dairy industry: a study of international competitiveness, influence of international trade reform and requirement for change. *International Journal of Dairy Technology*, 61(1), pp. 16-30.

Drescher, K., Maurer, O. (1999). Competitiveness in the European dairy industries, *Agribusiness*, 15, pp. 163–177.

Fertő, I. (2003). A komparatív előnyök mérése. *Statisztikai Szemle*, 81 (4), pp. 309-327.

FAO (2020). Gateway to dairy production and products: Milk and milk products, letöltés helye: letöltés ideje: <http://www.fao.org/dairy-production-products/products/en>, 2020. március 20.

Hall, C. M. (2007). Tourism and regional competitiveness. In J. Tribe, & D. Airey (Eds.), *Advances in tourism research*, pp. 217-230, Oxford: Elsevier

Hinloopen, J., Van Marrewijk, C. (2001). On the Empirical Distribution of the Balassa Index. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 137, pp. 1-35.

Hoekman, B., Djankov, S. (1997). Effective Protection and Investment Incentives in Egypt and Jordan: Implications of Free Trade with Europe, *World Development*, 25, pp. 281–91.

Huovari, J. Kangasharju, A., Alanen, A. (2002). Constructing an Index for Regional Competitiveness in Z. J. Acs et al. (eds.), *The Emergence of the Knowledge Economy*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, pp. 121-138.

Ignjatijević, S., Ćiric, M., Caric, M. (2013). International Trade Structure of Countries from the Danube Region: Comparative Advantage Analysis of Export. *Ekonomicky Casopis*, 61 (3), pp. 251-269.

Jámbor, A., Kőröshegyi, D., Tóth, A.T. (2018). Versenyképesség a nemzetközi kakaókereskedelemben. *Statisztikai szemle*, 96 (1), pp. 45-64.

- Jansik, C., Irz, X., Kuosmanen, N. (2014). Competitiveness of Northern European Dairy Chain. MTT Agrifood Research Finland, Publication 166, Helsinki.
- Lall, S. (2001). Competitiveness Indices and Developing Countries: An Economic Evaluation of the Global Competitiveness Report. *World Development*, 29 (9), pp. 1501-1525.
- Lengyel, I. (2003). Verseny és területi fejlődés. Térségek versenyképessége Magyarországon. JATE Press, Szeged
- Lyashenko, V. I., Osadcha, N. V., Galyasovskaya, O. V. (2018). Comparative evaluation of export features of the Ukrainian mining complex production (on an example of iron ore). *Financial and Credit Activity-Problems of Theory and Practice*, 3 (26), pp. 208-218.
- Loo, M.K.L. (2018). Global competitiveness of ASEAN: implications for Canadian businesses, *Transnational Corporations Review*, 10 (1), pp. 13-29.
- Markusen, A. (1999). Fuzzy concepts, scanty evidence, policy distance: The case for rigour and policy relevance in critical regional studies. *Regional Studies*, 33 (9), 869–884.
- Meyer-Stamer, J. (2008). Systemic Competitiveness and Local Economic Development. Meso Partner, Duisberg
- Nelson, R. (1992). Writing on Competitiveness: Boxing the Compass. *California Management Review*. Winter 1992, pp. 127-137.
- Olczyk, M., Kordalska, A. (2018). Determinants of trade balance in Polish and Czech manufacturing sectors. *Equilibrium, Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, 13 (3), pp. 445–466.
- Savić, L., Bošković, G., Mičić, V. (2012). Assumptions and possibilities of the development of the Serbian food industry. *Economics of Agriculture*, 59 (4), pp. 753-766.
- Seyoum, B. (2007). Revealed comparative advantage and competitiveness in services: A study with special emphasis on developing countries. *Journal of Economic Studies*, 34, pp. 376-388.
- Sujová, A., Hlaváčková, P., Marcineková, K. (2015). Measuring the impact of foreign trade on performance growth of the wood processing industry. *Wood Research*, 60 (3), pp. 491-502.
- Tacken, G.M.L., Batowska, A., Gardebroek, C., Nisha Turi, K., Banse, M., Wijnands, J.H.M, Poppe, K.J. (2009). Competitiveness of the EU dairy industry, Report 2008-011, ISBN/EAN: 978-90-8615-344-2, Lei Wageningen, ÚR
- Török, Á. (1999). Verseny a versenyképességért, Miniszterelnöki Hivatal, Integrációs Stratégia Munkacsoport Kiadványa, Budapest.
- Utkulu, U., Seymen, D. (2004). Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: Evidence for Turkey vis-a-vis the EU/15, European Trade Study Group 6th Annual Conference, ETSG 2004, Nottingham, September, 2004.

VI. A témakörrel kapcsolatos saját és társszerzős publikációk jegyzéke

Referált szakmai folyóiratok angolul

1. Nagy, Judit; **Jámbor, Zsófia** (2019): Competitiveness in Dairy Trade – the Case of EU and the Visegrad Group Countries AGRIS ON-LINE PAPERS IN ECONOMICS AND INFORMATICS, 11 (4), pp. 61-74.
2. Nagy, Judit; **Jámbor, Zsófia** (2018): Competitiveness in global trade: the case of the automobile industry, ECONOMIC ANNALS / EKONOMSKI ANALI, 63 (218), pp. 61-84. Paper: 10.2298/EKA1818061N, 24 p.

Referált szakmai folyóiratok magyarul

1. Nagy, Judit, **Jámbor, Zsófia**, Freund, Anna (2020): Az ipar 4.0 és a digitalizáció legjobb gyakorlatai a hazai élelmiszergazdaságban – négy esettanulmány, VEZETÉSTUDOMÁNY, 51 (06) / ISSN 0133-0179 DOI: 10.14267, pp. 5-16.
2. Nagy, Judit; **Jámbor, Zsófia** (2019): Az agrárium versenyképessége az Európai Unióban: fókuszban a tejipar, EURÓPAI TÜKÖR, 22 (4), pp. 25-44.
3. **Jámbor, Zsófia**; Nagy, Judit (2019): Az autóipar globális versenyképességének elemzése, MAGYAR TUDOMÁNY, 180 (7) pp. 1038-1053.
4. Gelei, Andrea; **Jámbor, Zsófia** (2018): Globális vállalatok belső struktúrájának alakítása a beszerzés és a termékfejlesztés kapcsolódó tevékenységeinek tükrében, VEZETÉSTUDOMÁNY, 49 (3), pp. 52-63.
5. **Jámbor, Zsófia** (2018): Koopetíció, avagy a versengő együttműködés fogalmának szisztematikus irodalmi összefoglalója KÖZ-GAZDASÁG, 13 (4), pp. 244-261.

Szakkönyvek, könyvfejezetek és lektorált konferenciakötetben (ISBN és szerk. biz.) megjelent tanulmányok angolul

1. Nagy, Judit; **Jámbor, Zsófia** (2019): Competitiveness in food industry: the role of Industry 4.0, In: Tamer, Budak; Joaquim, Ramos Silva; Kemal, Cebeci; Antonio, Focacci (szerk.) MIRDEC-11th International Academic Conference Social Science, Multidisciplinary and

Independent Studies: Conference Proceedings, Madrid, Spanyolország: Masters International Consultancy Research and Publishing (MIRDEC Publishing), pp. 5-12., ISBN: 9786058124752

2. **Jámbor, Zsófia** (2018): Cooperation and competition at the same time: A literature review of cooperation In: Tibor, János Karlovitz (szerk.) Some Recent Research from Economics and Business Studies, Komárno, Szlovákia: International Research Institute, pp. 193-201., ISBN: 9788089691548
3. **Jámbor, Zsófia**; Gelei, Andrea (2017): Long Term Relationships of Hungarian Companies, In: János, Tibor Karlovitz (szerk.) Essays in Economics and Business Studies, Komárno, Szlovákia: International Research Institute, pp. 101-110., ISBN: 9788089691425

Szakkönyvek, könyvfejezetek és lektorált konferenciakötetben (ISBN és szerk. biz.) megjelent tanulmányok magyarul

1. Nagy, Judit; **Jámbor, Zsófia** (2019): A hazai tejipar technológia fejlettsége és a digitalizáció lehetőségei, In: Kőszegi, Irén Rita (szerk.) III. Gazdálkodás és Menedzsment Tudományos Konferencia: Versenyképesség és innováció, Kecskemét, Magyarország: Neumann János Egyetem Kertészeti és Vidékfejlesztési Kar, pp. 346-351., ISBN: 9786155817199
2. **Jámbor, Zsófia** (2019): A kooperáció megjelenése a tejiparban In: Kőszegi, Irén Rita (szerk.) III. Gazdálkodás és Menedzsment Tudományos Konferencia: Versenyképesség és innováció, Kecskemét, Magyarország: Neumann János Egyetem Kertészeti és Vidékfejlesztési Kar, pp. 840-844., ISBN: 9786155817199
3. **Jámbor, Zsófia**; Nagy, Judit (2018): A hazai tejipar technológia fejlettsége és a digitalizáció lehetőségei – empirikus tapasztalatok, In: Horváth, Dóra (szerk.) A stratégiai menedzsment legújabb kihívása: a 4. ipari forradalom c. konferencia kiadvány, Budapest, Magyarország: Budapesti Corvinus Egyetem, pp. 34-41., ISBN: 9789635037414

Egyéb szakmai teljesítmény angolul

1. **Jámbor, Zsófia** (2019): Technical efficiency in the Hungarian agriculture: Evidence from the milk sector using Data Envelopment Analysis, In: Tamer, Budak; Joaquim, Ramos Silva; Kemal, Cebeci; Antonio, Focacci (szerk.) MIRDEC 2019. MIRDEC-11th International Academic Conference Social Science, Multidisciplinary and Independent Studies (Global Meeting of Social Science Community): BOOK OF ABSTRACTS, Madrid, Spanyolország: Masters International Research & Development Center, p. 15

2. Gelei, Andrea; **Jámbor, Zsófia** (2017): Managing interdependencies – Organizational design solutions for purchasing and new product development, In: Dirk-Jan, F Kamann (szerk.) Book of Abstracts IPSEERA 2017: Abstracts of the 26th Conference of the International Purchasing and Supply Education and Research Association, Veszprém, Magyarország: Pannon Egyetem, pp. 32-32., ISBN: 9789082370713

3. **Zsófia, Jámbor** (2017): What does coopetition mean?: A literature review of the past 16 years, In: II. International Conference on University-Based Entrepreneurship and Regional Development : Theory, Empirics and Practical Implementation: Book of Abstract, p. 90

Egyéb szakmai teljesítmény magyarul

1. Nagy, Judit; **Jámbor, Zsófia** (2019): Ipari digitalizáció az élelmiszeriparban – két tejsipari esettanulmány, LOGISZTIKAI TRENDEK ÉS LEGJOBB GYAKORLATOK, 5 (1), pp. 20-24.

2. **Jámbor, Zsófia**; Nagy, Judit (2018): Magyarország tejsipari versenyképességének vizsgálata EU-összehasonlításban, In: Intelligens szakosodás az innováció és a versenyképesség elősegítése érdekében [Intelligent specialization to enhance innovation and competitiveness]: Tudományos konferencia [Academic conference], p. 13

3. **Jámbor, Zsófia**; Nagy, Judit (2018): Analysis of the Hungarian dairy sector in terms of industry 4.0 possibilities, In: Pintér, Gábor; Zsiborács, Henrik; Csányi, Szilvia (szerk.) Arccal vagy háttal a jövőnek? : LX. Georgikon Napok, Abstract Volume, Keszthely, Magyarország: Pannon Egyetem Georgikon Kar, pp. 73-73., ISBN: 9789639639911

4. Gelei, Andrea; **Jámbor, Zsófia** (2017): Vállalkozások hosszú távú üzleti kapcsolatai Magyarországon, LOGISZTIKAI TRENDEK ÉS LEGJOBB GYAKORLATOK, 3 (1) pp. 44-46.